

Tekenen in de Tijd 261

21-27 juli 2024

Contemplatie wordt vaak gezien als afstand nemen van het dagelijks leven. Het is eerder een poging er dieper in af te dalen, zegt Erik Borgman. Hij herinnert aan een adagium van paus Franciscus: de werkelijkheid gaat boven het idee. Onze werkelijkheid beter kennen, daar gaat het om.

Het is een belangrijk principe van paus Franciscus: de werkelijkheid gaat boven het idee. Anders gezegd, we moeten proberen de werkelijkheid te begrijpen, niet de werkelijkheid zien in het licht van onze ideeën erover. 'Het is gevaarlijk te leven in het rijk van alleen maar het woord, van het beeld, van het sofisme', zo stelt de paus. Dat plaatst ons buiten de werkelijkheid en we gaan denken dat wij haar beheersen. Het is volgens hem echter zaak dat wij ons met haar engageren, in het besef dat wij zelf op het spel staan. Wij zijn deel van de werkelijkheid die ons omringt en doordringt. Onze gedachten en redeneringen, onze woorden en daden moeten de wereld openen, niet afsluiten. Alleen op deze manier kunnen wij er een verblijfplaats in vinden en tegelijkertijd de andere schepselen hun verblijfplaats laten (zie *Evangelii Gaudium* (2013), no. 231-232).

Contemplatie is er om te ontdekken dat wij deelnemen, niet aansturen. In het evangelie van deze zondag zegt Jezus tegen zijn leerlingen, nadat Hij ze heeft uitgestuurd om de nabijheid van Gods rijk te verkondigen en zij van deze missie terugkeren: 'Ga nu mee naar een eenzame plaats om alleen te zijn en wat uit te rusten.' Want, zo staat er dan, er liepen zoveel mensen af en aan 'dat zij nog niet eens de gelegenheid hadden om te eten' (Marcus 6,31). Ze hebben voeding nodig om het vol te kunnen houden. Om iets te zeggen te hebben, moet je iets te zeggen krijgen. Komt ontvangen, zegt Jezus tegen hen.

Het lijkt een passend verhaal voor de vakantieperiode. De samenstellers van het lectionarium hebben het echter vreemd verdeeld. Het verhaal gaat in feite verder, maar het volgende stuk wordt pas de komende zondag gelezen. De poging van Jezus om zijn volgelingen wat rust en ruimte te laten vinden, mislukt. Hij wil de mensen ontwijken, maar de mensen zijn Hem te slim af. Zij raadden waar Hij met zijn leerlingen heen ging, en 'uit alle steden haastten ze zich te voet daarheen en kwamen er eerder aan dan zij' (vers 33). Over de reactie hierop van de leerlingen wordt niets verteld, maar die van Jezus krijgt de lezer wel mee. In plaats van met 'Sh*t, mislukt', reageert Hij vol mededogen, 'omdat ze als schapen zonder herder waren' (vers 34). Hij begint hen te onderrichten en als ze honger krijgen, zorgt Hij dat er voldoende te eten is, hoewel ze maar weinig bagage hebben: vijf broden en twee vissen.

Wat door de opdeling in twee aparte lezingen buiten beeld dreigt te raken, is dat het verbindende motief de honger is. Jezus verbindt zich met de honger van zijn leerlingen, maar de leerlingen zijn op hun beurt in eerste instantie geneigd afstand te nemen van de honger van de menigte. Ze moeten thuis zelf maar voor hun eten zorgen. Alsof zij zeggen: wij zijn nu op vakantie, wij hebben net gedaan wat Jezus ons heeft opgedragen, nu hebben we recht op rust. Jezus maakt ze echter duidelijk dat zij juist nu deze mensen te eten moeten geven. Wie zich door Jezus laat uitzenden, neemt geen 'van negen tot vijf'-baan aan met recht op vakantie. Die verbindt zich met degenen voor wie de nabijheid van het rijk van God goed nieuws is. Haar of zijn honger is voortaan een symbool voor de honger van de wereld en het is

de uitdaging om er zo mee om te gaan. Juist de ontdekking dat zij deel zijn van een hongerige menigte, zou de leerlingen duidelijk moeten maken wat zij hen te geven hebben.

Dat is wat mij betreft een probleem bij het grote aanbod aan retraites en bezinningsdagen en -weken. Zeker, het kan in je leven zo druk zijn met komende en gaande mensen, oude en nieuwe vragen, komende en gaande problemen, dat je nog niet eens de gelegenheid hebt om stil te staan bij waar je bent en waarvan je leeft. Laat staan dat je gelegenheid hebt om datgene waarvan je leeft, ook werkelijk tot je te nemen. Maar de vraag is of je dan niet juist moet inzien dat je onderdeel bent van een menigte 'als schapen zonder herder'. In de getijden lazen we afgelopen week onder meer de tekst waarin de profeet Jesaja namens zijn volk zegt:

Wij leken zwanger en kronkelden van pijn,
maar wij baarden niets dan wind:
wij brachten het land geen uitkomst
en wereldburgers werden er niet geboren (Jesaja 26,18).

Misschien is het probleem minder dat wij ons druk maken en veel meer dat wij druk zijn met het verkeerde. Dat we de honger niet zien omdat wij al onze aandacht richten op het samenstellen van verantwoorde voedselpakketten. Dat we daarom het zicht dreigen te verliezen op wat de inzet is van wat wij doen en er hierdoor uitgeput van raken. Misschien moeten we minder nadenken over wat wij eigenlijk willen en beter zien wat ons allemaal ten deel valt en hoe wij dat versterken. Ook wat dit betreft gaat de werkelijkheid boven het idee. Daarom, zo schreef ik al eerder, gaat het er veeleer om een contemplatief leven te leiden dan om momenten van contemplatie te organiseren. Al kan dit laatste uiteraard wel helpen bij het eerste.

Stilstaand bij mijn aanstaande pensionering realiseer ik mij bij uitstek hoeveel ik ontvangen heb. Terwijl het mij lang niet altijd lukte om na een voltooide taak een eenzame plaats op te zoeken om me daar te laten voeden – en ik het zelfs lang niet altijd probeerde - werd ik gevoed. Ook hier ging de werkelijkheid boven mijn begrip ervan en mijn daarop gebaseerde plannen. Zelfs wat mis ging, ging vaak nog goed. Het leverde vaker wel dan niet nieuwe mogelijkheden op die leidden tot ongedachte zegeningen. Ik weet dat lang niet iedereen mij dit na kan zeggen, maar zelf kan ik het niet anders samenvatten dan met: genade op genade. En dat het mij spijt dat ik dat vaak pas laat kon zien. Ik neem mij voor dit niet meer te laten gebeuren, maar weet ook dat ik daarin vrijwel zeker zal falen. *Felix culpa*: wie weet wat juist dat mij weer zal blijken op te leveren.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus in Utrecht